

**АНАЛИЗА НА ИНСТИТУЦИОНАЛНИТЕ
КАПАЦИТЕТИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА
НА ПРОЦЕДУРИТЕ И ИНСТРУМЕНТИТЕ
ЗА ВАЛИДАЦИЈА НА НЕФОРМАЛНО И ИНФОРМАЛНО
УЧЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА**

Содржина

Содржина.....	3
Кратенки.....	5
Краток преглед.....	7
1. Вовед.....	9
1.1. Цел и обем на анализата.....	10
1.2. Методологија.....	10
2. Наоди.....	15
2.1. Како да го прочитате овој дел.....	15
2.2. Клучни наоди од истражувањето.....	15
2.3. Резултати од онлајн анкетата.....	17
2.3.1. Општи податоци: примерок и учество.....	17
2.3.2. Интерес и капацитети за учество во ВНИУ.....	19
2.3.3. Резултати од фокусни групи и интервјуа.....	23
3. Клучни препораки.....	27
4. Заклучоци.....	31

Кратенки

ОВ	Образование на возрасни
ЦОВ	Центар за Образование на возрасни
ДИЦ	Државен испитен центар
СКМ	Стопанска комора на Македонија
ЕКР	Европска квалификациска рамка
БВМ	Биро за вработување на Македонија
ЕФО	Европска фондација за обуки
ЕУ	Европска унија
ЦДУ	Центар за Доживотно учење
ДУ	Доживотно учење
МОН	Министерство за Образование и наука на Македонија
МКР	Македонска квалификациска рамка
НО	Невладина организација
НКР	Национална квалификациска рамка
СОО	Стручно образование и обука
VNFIL	Validation of non-formal and informal learning
ВНИУ	Валидација на неформално и информално учење

Краток преглед

Развојот на овој труд е резултат на соработката меѓу Центарот за Доживотно Учење (ЦДУ) и Центарот за Образование на Возрасни (ЦОВ), во рамките на долгорочната поддршка што ЦДУ ја дава на ЦОВ.

Република Македонија како земја кандидат за членство во ЕУ постојано и значајно напредува кон усогласување на своето образование со европските образовни политики и стандарди. Министерството за образование и наука (МОН) управува со и активно учествува во голем број поврзани законодавни, стратешки и оперативни иницијативи, кои вклучуваат и јасна посветеност за валидација на неформалното и информалното учење (ВНИУ).

Целта на оваа анализа е да одговори на прашањето кои засегнати страни во Македонија (државни институции, провајдери на образование, компании, невладини организации итн.) генерално можат да станат носители на процесот на ВНИУ, или конкретно, кои засегнати страни можат да бидат вклучени во која фаза од ВНИУ: 1. Идентификација, 2. Документација, 3. Проценка и / или 4. Сертификација.

За да одговориме на ова прашање, спроведена е онлајн анкета со претставници од главните засегнати страни, а резултатите се верификувани и продолжуваат да се проверуваат преку целни интервјуа и фокусни групи.

Накратко, може да се заклучи дека засегнатите страни во Република Македонија веќе имаат солидно разбирање на процесот за ВНИУ, особено ако се земе предвид дека овој процес е на самиот почеток.

Главните засегнати страни вклучени во оваа анализа имаат интерес и до одреден степен капацитети за да бидат вклучени во една или повеќе фази на ВНИУ. Клучно прашање кое треба да се реши преку правни и политички документи е прашањето за финансирање на вклученоста на засегнатите страни во ВНИУ. Натаму, во зависност од специфичноста на секоја иницијатива на ВНИУ, треба да се испитаат и евентуално да се надградат постојните капацитети на засегнатите страни.

Што се однесува до интересот и капацитетот на различните групи на засегнати страни за учество во фази на ВНИУ, може да се заклучи дека:

- Фаза 1 (идентификација) и до одреден степен, исто така Фаза 2 (документација) може да бидат покриени главно од државни институции и невладини организации / проекти кои веќе го поддржуваат вработувањето на граѓаните во нивните вообичаени активности (како што се Агенцијата за вработување, општините, невладини организации, проекти). Критички предизвици за овие фази се знаењата и капацитетите на засегнатите страни.
- За фазите 3 (проценка) и 4 (сертификација) постои јасен интерес за учество кај провајдерите на образование, но и кај компаниите. Можеби ќе бидат потребни специфични развојни капацитети за различни ВНИУ полиња, додека опремата е во голема мера достапна.
- Три модели на ВНИУ се изводливи во Македонија: 1) “покривно решение” каде што сите четири фази се покриени од една институција, 2) “решение во 2 чекора” каде што Фазата 1 (идентификација) е покриена од една а трите други фази од друга институција или 3)
- “решение во 3 чекори”, каде што првите две фази ќе бидат опфатени од една, а вторите две од друга институција. Сите фази имаат свои предности и недостатоци.

- Потребни се соодветни стратегии и финансиски ресурси: за успешна ВНИУ, неопходно ќе биде управување од некој државен орган (како што е давање мандат на државните институции и промоција на проекти за решавање на релевантни прашања) и инвестиции (преку државниот буџет и проекти) за поддршка на првите две фази на ВНИУ, со фокус на фаза 2.
- Во наредните години, ВНИУ треба да се фокусира околу насочените и најпотребните сектори на вештини и околу национални и меѓународни проекти, следејќи ги релевантните примери од други земји. Фокусот на ВНИУ треба да биде на валидација на квалификациските нивоа 2 и 3.

1. Вовед

Република Македонија како земја кандидат за членство во ЕУ постојано и значајно напредува кон усогласување на своето образование со европските образовни политики и стандарди. Министерството за образование и наука (МОН) управува со и активно учествува во голем број поврзани законодавни, стратешки и оперативни иницијативи, како што е развојот на Националната квалификациска рамка (НКР) и нејзиното усогласување со Европската квалификациска рамка (ЕКР).

Овој процес ги вклучува напорите на земјата за интегрирање во областа на европското доживотно учење, со визија да ги поттикне своите граѓани слободно да се придвижуваат меѓу поставките за учење, работните места, регионите и земјите во потрага по учење. Притоа, доживотното учење ги опфаќа сите форми на учење од предучилишно образование се` до пензионирање и опфаќа формално, неформално и информално учење.

Притоа, формалното, неформалното и информалното учење се дефинираат на следниов начин¹:

Формално учење: Учење што се случува во организирана и структурирана средина (како на пример во институција за образование или обука или на работното место) и е експлицитно означено како учење (во смисла на цели, време или ресурси). Формалното учење е намерно од гледна точка на ученикот. Тоа обично води до сертификација.

Неформално учење: Учење кое е вградено во планираните активности кои не се експлицитно означени како учење (во смисла на целите на учење, време на учење или поддршка за учење), но кое содржи важен елемент за учење. Неформалното учење е намерно од гледна точка на ученикот. Тоа обично не води кон сертификација.

Информално учење: Учење кое произлегува од секојдневните активности поврзани со работа, семејство или одмор. Не е организирано или структурирано во однос на целите, времето или поддршката за учење. Информалното учење во повеќето случаи е ненамерно од перспектива на ученикот.

Додека формалното образование традиционално се регулира и најчесто е признаено од работодавачите, провајдерите на образование и општеството генерално, валидацијата на неформалното и информалното учење (ВНИУ) сè уште е релативно нова и во развој. Важно е дека досега е признаена како важен аспект на МКР.

Досега Македонија² усвои План за Имплементација на Системот за ВНИУ на Република Македонија во 2016 година, по усвојувањето на концепт-документ за неформално образование за возрасни и информално учење во 2015 година. Упатство за валидација на процесите на неформалното и информалното учење (ВНИУ) и Спецификации за Методолошкиот пакет беа развиени во 2017 година, кои, исто така, ги разгледуваат различните институционални рамки на ЕУ, процедурите и инструментите на ВНИУ.

¹ CEDEFOP дефиниции, види <http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/validation-non-formal-and-informal-learning/european-inventory/european-inventory-glossary>

² Извадено од http://www.etf.europa.eu/web.nsf/pages/EV_2018_Designing_a_legal_framework_for_Validation_of_non-formal_and_informal_learning_in_Macedonia?openDocument

Натаму, обуката за потенцијални ВНИУ оценувачи беше спроведена од Европската фондација за обука (ЕФО) во декември 2017 година, врз основа на дефиниран прирачник за проценка. Центарот за образование на возрасни е вклучен во сите настани поврзани со валидација во земјата. Во 2018 година, формирано е координативно тело и работна група за натамошно спроведување на процесите за валидација. Сепак, законските одредби за ВНИУ се уште не се поставени. Во 2018 година, ЕФО организираше заедничка работилница со Косово, Албанија и Македонија, базирана врз формат за учење од колеги, со цел да ги подобри капацитетите на тимовите на земјите во дизајнот и имплементацијата на ВНИУ. Македонија ги дефинираше точните законски одредби потребни за валидација и ја потврди потребата од формулирање на првичните измени на Законот за образование на возрасни од 2008 година, врз кој што се работи во моментот, следејќи словенечки примери.

1.1. Цел и обем на анализата

Целта на оваа анализа е да одговори на прашањето кои засегнати страни во Македонија (провајдери на образование, компании, невладини организации итн.) можат да станат носители на процесот ВНИУ воопшто, а особено, кои засегнати страни можат да бидат вклучени во која фаза на ВНИУ: 1. Идентификација, 2. Документација, 3. Проценка и / или 4. Сертификација.

За да се одговори на ова прашање, спроведена е онлајн анкета со претставници од главните засегнати страни, а резултатите се верификуваа и продолжуваат да се проверуваат преку целните интервјуа и фокус групи.

Фокусот на анализата беше да се идентификуваат интересните и институционалните капацитети на засегнатите страни за нивно вклучување во една или повеќе фази од процесот на ВНИУ. За таа цел, особено внимание беше ставено на анализата дали засегнатите страни се гледаат себеси во процесот ВНИУ, и доколку да, во која од четирите фази. Натаму, од засегнатите страни беше побарано подетално да утврдат дали имаат човечки и други капацитети да учествуваат во овој процес и да ги утврдат вештините и другите недостатоци кои би можеле да бидат пречка за нивното учество во ВНИУ.

Анализата вклучува одговори на околу 50 засегнати страни кои учествуваа во истражувањето (од вкупно контактирани 265), вклучувајќи ги и државните агенции, провајдерите на образование, компаниите и секторските организации, единиците на локалната самоуправа и невладините организации.

1.2. Методологија

Анализата беше спроведена со користење на комбинација на методи:

- 1. Прелиминарни договори** со ЦОВ и ЦДУ за целната група и исходот од анализата.
- 2. Истражување** на постојните ВНИУ документи релевантни за ВНИУ во Македонија (особено ЕФО мапата за имплементација на систем за валидација на неформалното и информално учење во Република Македонија (2017 година), веб-страницата на ЦОВ и Регистарот на провајдери на обуки, компаративната анализа “ВНИУ Решенија во ЕУ и препораките за Македонија” од февруари 2017 година, како и главните водечки документи: Препораката на Советот за валидација на неформалното и информалното учење (2012), Европските упатства

за валидација на неформалното и информалното учење (2015), и документите поврзани со МКР.

3. Онлајн анкета спроведена во периодот од 23 ноември 2017 до 7 декември 2017 година. Изработен е широк прашалник кој содржи 19 прашања и беше испратен до институциите кои беа идентификувани како главни засегнати страни и потенцијални учесници во овој процес. Составен е список од 265 институции, вклучувајќи:

- a. Агенции (национални и регионални агенции за вработување, Државен испитен центар, национален сектор и регионални одделенија за инспекција и евалуација на квалитетот на основните и средните училишта, Центар за стручно образование и обука, Национална агенција за европски образовни програми и мобилност),
- б. Здруженија на работодавачи (Бизнис здруженија на Македонија, Организација на работодавачи на Македонија, Здружение на деловни жени, комори, економски комори и стопански комори, кластери),
- в. 23 компании,
- г. 81 општина,
- д. 10 невладини организации,
- ѓ. 73 училишта за стручно образование и обука,
- е. 10 работнички универзитети,
- ж. и други образовни провајдери верификувани од Центарот за образование на возрасни.

Покрај општите прашања кои се поставуваат за видот на организацијата, бројот на вработените и секторот, потребни се следниве информации за да се анализира нивната потенцијална улога во процесот ВНИУ:

- Кои засегнати страни, релевантни за процесот на ВНИУ, соработуваат меѓусебно и со кого (провајдери на образование, компании, агенции, центри, министерства)
- Во која фаза од процесот ВНИУ ја гледаат нивната организација
- Број на вработени кои имаат експертиза во различни области релевантни за процесот ВНИУ и неговата имплементација (процес ВНИУ воопшто, процедура за валидација, барања, трошоци и времетраење, резултати од учењето, стандарди за занимања, процедури за оценување, методи и алатки, методи за обезбедување на квалитет и инструменти, обучувачи во Македонија, советување, советување во кариерата, идентификација на вештини и компетенции, поврзување на искуства со стандардите и квалификациите на занимањата, прибирање и ревизија на документи, изработка на портфолио на вештини, проценка на квалификациите врз основа на одредени критериуми, внатрешно обезбедување на квалитет; сертификација на квалификации)
- Доколку нивната институција ја има инфраструктурата, капацитетите и внатрешните експерти, што и кои од нив би можеле да бидат достапни за процесот на оценување на квалификациите
- Дали нивните вработени се сертифицирани обучувачи
- Дали обезбедуваат услуги за лица кои бараат работа
- Да наведат дали нивните вработени имаат потреба од обука во следните области: неформално и информално образование; процедура за валидација; професионално советување;

резултати од учењето; професионални стандарди; процедури за оценување; методи и алатки; осигурување на квалитет.

Сите организации беа контактирани по е-пошта и од нив беше побарано да пополнат онлајн прашалник. Вкупно 49 одговори беа евидентирани во базата на податоци; два одговора мораа да бидат исклучени, бидејќи две организации го исполнија прашалникот двапати. Затоа, 47 одговори беа вклучени во анализата, мошне задоволителна стапка на одговор од 18%.

Одговорите беа анализирани со користење на едноставни статистички методи со цел да се добие општ преглед на карактеристиките на испитаникот. Некои прашања беа комбинирани за да се добие увид во подготвеноста и капацитетите на организациите да се вклучат во процесот ВНИУ. На крајот, беше извршена анализа на недостатоците, пред сè за да се идентификуваат областите во кои вработените кај засегнатите страни имаат потреба од обуки како предуслов за учество во ВНИУ.

Добиените податоци беа анализирани и собрани во нацрт-извештајот, заедно со преглед на предложените натамошни чекори за добивање на дополнителни потребни податоци, кои беа договорени со ЦДУ.

Бидејќи системот ВНИУ сè уште не е воспоставен во Македонија и постои можност различните засегнати страни на сосема поинаков начин да доживуваат што е ВНИУ, она што тој процес подразбира и за што е потребно учество во процесот на ВНИУ, беше решено да се надополни оваа анализа со интервјуа и фокус групи.

4. Три фокусни групи и две интервјуа

Следниот чекор во истражувањето беше да се користат фокус-групи и интервјуа за двојно да се проверат и да се префинат наодите од претходната фаза на истражувањето. Особено, беше дискутирано за следново:

- Како институциите го гледаат процесот на ВНИУ и нивната улога во него - во која фаза на ВНИУ да се вклучат?
- Како се вклопува ВНИУ во нивниот сектор и работа?
- Која е нивната очекувана корист од учеството во овој процес?
- Кои се пречките и предизвиците за тоа учество?
- Кои се нивните капацитети во однос на нивната улога и учество?
- Кои се недостатоците (на пример, во вештините, опремата) кои треба да се подобрат и како треба да се направи тоа?
- Кои се предизвиците на ВНИУ системот во Македонија од гледна точка на една организација?
- Каков вид на поддршка е потребен за да се направи ВНИУ системот во Македонија?
- Што може да се дефинира како заеднички заклучок во однос на идентификување на улогите, капацитетите, недостатоците и потребната поддршка?

Организациите учеснички во фокус-групите и интервјуата беа избрани врз основа на следниве критериуми:

- Разновидност во однос на видот или организацијата и секторот на работа
- Географска покриеност
- Ниво на учество во процесот на ВНИУ (т.е. колку фази можат да бидат покриени)
- Внатрешни капацитети (т.е. колку вработени имаат кои се обучени за / запознаети со прашања поврзани со овој процес).

Фокусни групи

Како што беше договорено, во втората половина на декември 2017 година беа организирани три фокусни групи кои ги претставуваат главните типови на организации кои се вклучени во процесот на ВНИУ: органите на локалната самоуправа, провајдерите на образование, деловните асоцијации / компании / невладини организации.

Сите институции кои се предложени да учествуваат во фокус-групите беа избрани врз основа на следниве критериуми:

- Подготвеност за соработка (т.е. брзина на одговор, обезбедување на информации за контакт)
- Подготвеност за учество во процесот на ВНИУ (барем една од фазите)
- Работно поле
- Географска покриеност
- Соработка со релевантни институции
- Капацитети за учество во процесот на ВНИУ

Сите три фокусни групи имаа карактер на работилница: Прво, учесниците беа запознаени со темата и им беа презентирани основните наоди од истражувањето. Како следен чекор, учесниците дадоа краток опис на нивната организација, причината за нивното учество, нивната перспектива за ВНИУ во Македонија и улогата на нивната организација, според нив. И на крај, фокус-групата дискутираше за прашањата наведени погоре.

Подолу, даден е преглед на учесниците по фокусна група:

Фокусна група 1: Органи на локална самоуправа

- Јегуновце
- Пехчево
- Штип
- Неготино
- Ѓорче Петров
- Тетово

Фокусна група 2: Провајдери на образование

- Училиште за стручно образование и обука СУГС „Димитар Влахов“ Скопје
- Училиште за стручно образование и обука на ОУУ „Јовче Тесликов“, Велес
- Отворен граѓански универзитет “Универзитет Отворен граѓански универзитет за доживотно учење” Тетово
- Работнички Универзитет “Јошка Свештарот” Струмица

Фокусна група 3: Бизнис асоцијации, компании, невладини организации

- Занаетчиска комора Скопје
- Национален центар за развој на иновации и претприемништво, Скопје
- Компанија Ореов Лад
- Младински културен центар, Битола

Интервјуа

Беа спроведени две интервјуа во кои беа вклучени два централни државни актери во ВНИУ - Центарот за образование на возрасни и Националната агенција за вработување:

- Интервју 1: ЦОВ, Маја Корубин (Раководител на одделение за обука на обучувачи, личен развој и професионална ориентација во Центарот за образование на возрасни)
- Интервју 2: Агенција за вработување (Татјана Шестовиќ, Активни политики на пазарот на труд и Билјана Деловска, раководител на сектор за аналитика и истражување)

5. Анализа на институционалните капацитети и заклучоци

На крајот, сите собрани податоци беа анализирани повторно во врска со целта на оваа анализа и документирани во овој труд. Врз основа на клучните наоди, авторите на овој труд извлекоа некои клучни препораки за интересот на засегнатите страни и капацитетите за процесот на ВНИУ во Македонија, за нивното учество во една или повеќе фази на ВНИУ и пример за тоа како едно реално и прагматично решение за првата фаза од спроведувањето на процесот на ВНИУ би можело да изгледа, врз основа на постојните ресурси.

2. Наоди

2.1. Како да го пророчиш илџе овој дел

На почетокот на овој дел, поглавјето **“Клучни наоди од истражувањето”** ги претставува сумирано главните наоди на целиот процес. По нив следат детални резултати од сите истражувачки методи. Врз основа на овие сознанија, авторите на овој труд извлекоа клучни препораки како одговор на истражувачките прашања. Препораките се документирани подолу во **Поглавје 4 “Препораки”**.

Поглавјето **“Резултати од он-лајн истражувањето”** претставува детални наоди од он-лајн анкетата за главните учеснички групи од засегнатите страни. За да добиете подетални информации за одговорите на 47 индивидуални засегнати страни кои ги доставиле одговорите, читателите се повикуваат да ја користат базата на податоци дадена во Анекс 1 (База на податоци). Базата на податоци ги документира сите поединечни одговори по прашање и може да биде вреден извор на информации кога се регрутираат засегнати страни да учествуваат во идните процеси на ВНИУ. Покрај тоа, Базата содржи податоци и контакти на испитаниците. Откако ќе бидат презентирани резултатите, се сумираат отворените прашања за кои се потребни дополнителни темелни истражувања и кои биле предмет на натамошни истражувања преку интервјуа и фокус- групи.

Поглавјето **“Резултати од фокус- групите и интервјуата”** ги претставува клучните наоди од оваа фаза на истражување, кои главно ги потврдија резултатите од он-лајн анкетата и обезбедија дополнително ниво на детали.

2.2. Клучни наоди од истражувањето

Ова поглавје ги сумира клучните наоди од сите фази на истражување кои беа извлечени од он-лајн анкетата и може да се потврдат со натамошни истражувачки методи. Треба да се забележи дека повеќето од засегнатите страни вклучени во оваа анализа покажаа солидно разбирање на процесот на ВНИУ и улогите на различните засегнати страни во него, што покажува дека постои свест кај целната група.

Оптималното **користење на локалните капацитети и потенцијали** од страна на ЦОВ ќе биде од клучно значење за создавање одржливи ВНИУ решенија во Македонија.

1. Генерално, „основите“ на ВНИУ - самиот процес е јасен и лесно прифатлив за сите засегнати страни заинтересирани да бидат вклучени во една или повеќе фази на ВНИУ, особено на оние кои имаат долгогодишно искуство во процесот на нудење квалификации, натамошна квалификација или преквалификација на кандидати (кави што се Занаетчиската комора, училиштата за стручно образование и обука, работничките универзитети итн.).
2. Јасно е дека засегнатите страни гледаат многу директна врска меѓу системот на финансирање на ВНИУ и бројот и модусот на засегнатите страни, кои сакаат да бидат вклучени во процесот. Обезбедувањето на изводлив модел на финансирање треба да се одрази врз соодветните законски и стратешки документи и да се вклучи во дизајнот на меѓународните проекти (следејќи го финансиското решение засновано на проекти од Исланд, а делумно и од Словенија).

3. Сите засегнати страни се согласуваат дека фокусот на ВНИУ треба да биде врз квалификациските нивоа 2 и 3. Ниту една од вклучените засегнати страни не изрази доверба во верификацијата на нивото 4.
4. Најзаинтересираната група на засегнати страни за учество во ВНИУ се провајдерите на образование, бидејќи ВНИУ претставува ново поле на работа за нив, кое е целосно компатибилно со нивниот тековен профил (особено провајдерите на образование).
5. Најатрактивни фази на ВНИУ за засегнатите страни се фази 3 (проценка) и 4 сертификација, бидејќи тие се директно поврзани со можноста да генерираат приход за обезбедените услуги.
6. Најмалку атрактивни фази на ВНИУ за засегнатите страни се фази 1 (идентификација), а особено 2 (документација) кои не мора да доведат до продолжување кон проценка и сертификација, а со тоа и да имаат сомнителна можност за приход за засегнатите страни. Државните тела (општините, Бирото за вработување) кои веќе обезбедуваат услуги за поддршка на вработување за граѓаните се најзаинтересирани и имаат најмногу капацитети за покривање на фазата 1.
7. Примарни капацитети, во смисла на човечки ресурси и инфраструктура, постојат особено кај искусните провајдери. Со дополнителна обука и јасна и изводлива дефиниција на условите и цените на услугите, процесот на ВНИУ лесно може да стане функционален.
8. Опремата неопходна за проценка не се смета за предизвик од страна на давателите на услуги и компаниите. Особено заинтересираните провајдери на образование или ја имаат потребна опрема за нивното поле на работа или договор со компанија која ја поседува.
9. Претходните заклучоци се однесуваат само на јасно дефинираните сектори на вештини и јасно дефинираните проекти (а не ВНИУ воопшто), барем на почетокот на процесот на ВНИУ - а не за недефиниран ВНИУ процес кој ги опфаќа сите можни прашања и потреби.
10. Сите засегнати страни го гледаат ЦОВ како институција со водечка улога во процесот на ВНИУ.
11. Сите засегнати страни ја разбираат улогата на МОН како институција одговорна за законската рамка на процесот на ВНИУ, лиценцирањето на давателите на услуги и целокупното осигурување на квалитетот.
12. Улогата на Државниот просветен инспекторат се гледа на полето на оперативно осигурување на квалитетот преку проверка на работата на сите засегнати страни вклучени во процесот, особено кога станува збор за нудење и оценување на обуките. Сепак, огромното мнозинство од засегнатите страни имаат нејасно разбирање на улогата на Државниот испитен центар.
13. На засегнатите страни не им е јасно кој ќе обучува и ќе лиценцира консултанти / советници.

2.3. Резултати од он-лајн анкетата

2.3.1. Општи податоци: примерок и учество

Меѓутоа, сите видови на засегнати страни кои биле контактирани одговориле со различно ниво на учество.

Прашалникот беше испратен до вкупно 265 засегнати страни. Во целина, 45% (21) од испитаниците биле провајдери на образование, 34% (16) се локални владини тела, 7% (3) компании, 6% (3) НВО, 4% (2) деловни здруженија и 4% централни владини тела.

Органите на централната власт се најмалку застапени во групата која е дел од оваа анализа (4%). Сепак, имајќи предвид дека само 5 централни владини тела беа контактирани, нивната стапка на одговор беше средна со 2 испитаника коишто дадоа одговор од 5 контактирани. Сепак, со оглед на релевантноста на сите контактирани централни владини тела, би било важно да се има поголема стапка на одговор од 40%. Затоа, нивниот потенцијален ограничен интерес и капацитет за учество во процесот на ВНИУ не може да се исклучи.

Поважно, еден од испитаниците беше **Агенцијата за вработување**, меѓутоа, нејзините локални ограноци не одговориле на прашалникот.

Во исто време, вклученоста на владините институции главно ќе зависи од законската ВНИУ рамка - нивната вистинска вклученост ќе зависи од нивниот мандат и обезбедување соодветни ресурси.

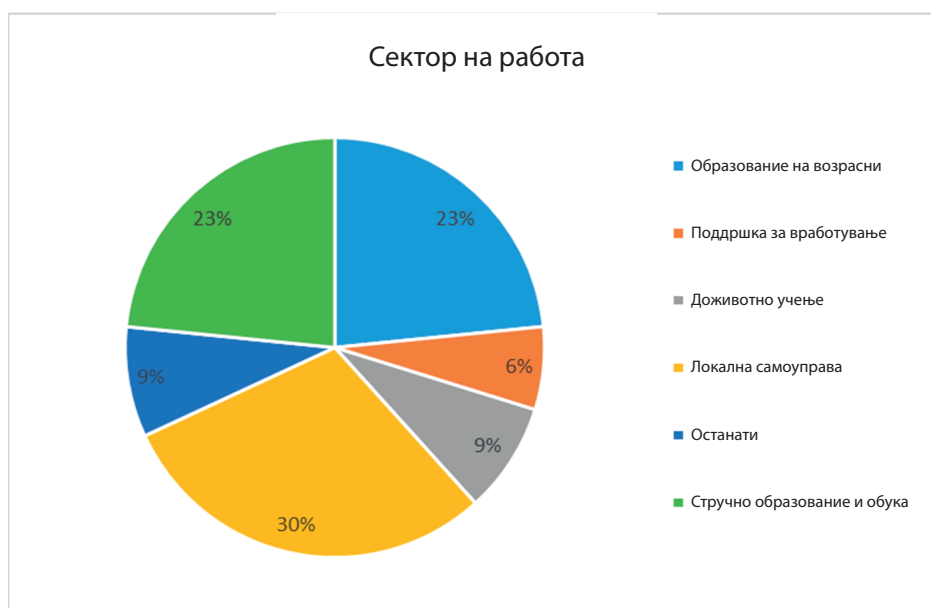
Ниска стапка на учество е евидентна кај **бизнис здруженијата, невладините организации и компаниите**, кои се застапени во овој примерок со мали проценти, иако многу повеќе се вклучени во процесот на образование на возрасни и кои, исто така, може да бидат вклучени во некои од фазите на процесот на ВНИУ. Во овој примерок има 8 претставници од тие засегнати страни, односно 14% од 57-те контактирани.

Речиси половина од испитаниците кои што одговориле (21 испитаник или 45%), а со тоа и мнозинството, се **провајдери на образование** и затоа имаат најголема тежина во сèвкупните резултати од ова истражување. Една третина (16 испитаници кои што одговориле, 34%) се **локални владини органи**. Бидејќи и едните и другите беа предложени како важни актери во процесот на ВНИУ, добро е нивното мислење да биде претставено во ова истражување. Имајќи предвид дека биле контактирани 119 **органи на локалната самоуправа**, нивната стапка на одговор од 13% е прилично ниска. Затоа, треба да се направи дополнителен ангажман со цел да се зголеми интересот за процесот на ВНИУ.

Од 47 испитаници кои што одговориле, само тројца не ги дале нивните податоци за контакт (ве молиме погледнете ја приложената база на податоци), што доведува до веројатен заклучок дека речиси сите кои учествувале во истражувањето, исто така, сакаат да бидат контактирани со цел да обезбедат дополнителен придонес за нивното учество во развојот и имплементација на ВНИУ системот во Македонија.

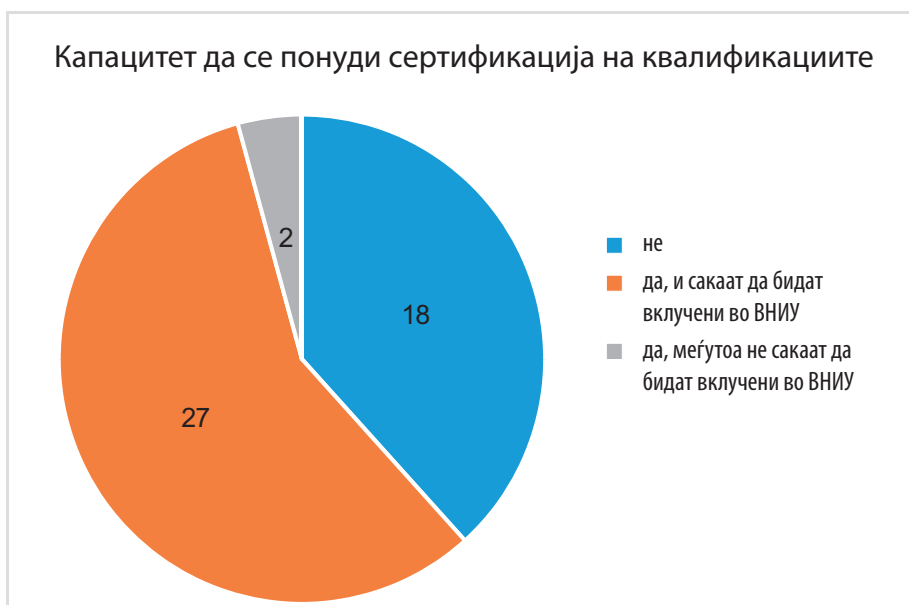
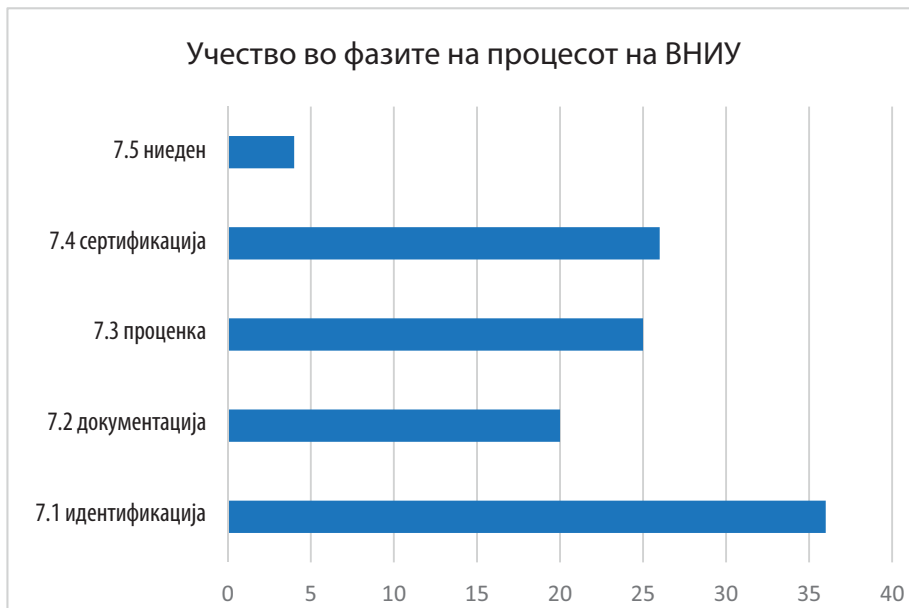
Испитаниците кои одговориле биле замолени да изберат еден од понудените сектори како главен сектор на работа. Поделбата на организациите учеснички врз основа на тој критериум е прикажана во следниот графикон. Повеќето организации работат во областа на локалната самоуправа (14 или 30%), образование за возрасни (11 засегнати страни или 23%) и СОО (11 засегнати страни или 23%). Три (или 6%) нудат поддршка за вработување, четири (или 9%) се вклучени во доживотното учење, а четири (или 9%) се во различни сектори (9%). Оваа распределба се очекува со оглед на видот на организациите од примерокот.

2.3.2. Интерес и капацитетите за учество во процесот на ВНИУ

Од 47 испитаници, мнозинството од 43 изјавиле дека ја гледаат својата улога во една или повеќе од четирите фази на процесот на ВНИУ. Затоа, речиси сите испитаници сметаат дека имаат капацитети да бидат вклучени во една од фазите на овој процес со 13 засегнати страни, во кои се наведува дека тие го гледаат нивното учество во сите четири фази од процесот на ВНИУ. Мнозинството (10) од овие 13 организации се провајдери на образование, меѓутоа, меѓу нив постои и една НО, една компанија и едно бизнис здружение.

Мнозинството од испитаниците ја гледаат својата улога во процесот на идентификација (36), проследено со процесот на сертификација (26), проценка (25) и конечно документација (20).

Во табелата подолу, конкретно е наведено колку засегнати страни изразија интерес да учествуваат во различни фази од процесот на ВНИУ, врз основа на видот на организацијата.

Вид на организација	Идентификација	Документација	Проценка	Сертификација
Бизнис здруженија	2	1	2	2
Централни владини органи	2	1	0	1
Компании	2	1	2	2
Провајдери на образование	15	12	19	19
Локални владини органи	12	3	0	1
НО	3	2	2	1
Вкупно	36	20	25	26

Табела 1: Организации кои се заинтересирани да бидат вклучени во различни ВНИУ фази според видот на организацијата

Двете бизнис здруженија од примерокот изјавија дека нивниот интерес е за вклучување во сите фази (идентификација, проценка и сертификација) освен една - документација. Затоа пак, Занаемствена комора на Скопје ја гледа својата улога во сите фази на ВНИУ.

Исто така, двата органа на централната власт ја гледаат својата улога во фазата на идентификација, меѓутоа само еден (Државен испитен центар) ја гледа својата улога во фазата на документација и сертификација. Ниту една од нив не ја гледа нивната улога во фазата на проценка.

Сите три компании ги гледаат нивните улоги во една од фазите на процесот на ВНИУ, односно во секоја од фазите идентификација, сертификација и проценка две компании изразија интерес за учество, додека една компанија е заинтересирана да учествува во фазата на документација. Од 21 провајдер на образование, скоро сите (19) се заинтересирани за фазите на проценка и сертификација, но мнозинството се заинтересирани и за другите две фази (15 во идентификација и 12 во документацијата).

Повеќето од органите на локалната самоуправа (12 од 16) изјавија дека можат да учествуваат најпрво во фазата на идентификација, три во документационата фаза, една во процесот на сертификација и ниту една во проценката. Како што веќе беше кажано, една од целите на работилницата, фокус-групите и интервјуата беше да се испита дали нивниот интерес за учество во ВНИУ е компатибилен со нивните капацитети и доколку е така, до кој степен.

За да се добие подобар увид во капацитетите на анкетираниите засегнати страни да бидат вклучени во различни фази на ВНИУ, тие беа прашани за бројот на нивните вработени кои имаат знаење и искуство во различни фази релевантни за процесот на ВНИУ и неговата имплементација. Резултатите се прикажани во табелите 2 и 3.

Најголем дел од вработените се запознаени со процедурите, методите и алатките за проценка (вкупно 347), а 24 компании тврдат дека имаат вработени со познавања од тие области. Околу 273 вработени имаат познавање на методите и инструментите за обезбедување на квалитет, а 204 знаат кои се провајдери на обуки во Македонија. Речиси 200 вработени имаат знаење во областите исходи од учењето (185) и професионални стандарди (179) со 27 и 26 засегнати страни, односно со вработени кои се запознаени со тие прашања. Нешто помалку од вработените на испитаниците имаат знаење од процесот на ВНИУ (141), процедурата за валидација (132) и барањата за валидација (102), по што следуваат 97 во областа на трошоци за валидација и времетраење. Најмал број засегнати страни (17) изјавија дека имаат вработени запознаети со оваа област.

	Број на засегнати страни	Број на вработени, сите засегнати страни
Процесот на ВНИУ	25	141
Процедура за валидација	22	132
Предуслови за валидација	20	102
Трошоци и времетраење на валидација	17	97
Резултати од учење	27	185
Професионални стандарди	26	179
Процедури за проценка	24	347
Методи и алатки за проценка	24	347
Методи и инструменти за обезбедување на квалитет	26	273
Провајдери на обуки во Македонија	28	204

Табела 2: Број на засегнатите страни кои имаат вработени со знаење и вештини во различни области релевантни за процесот на ВНИУ и број на тие вработени

Со цел да се проценат капацитетите на анкетираните засегнати страни за спроведување на процесот на ВНИУ, тие беа прашани за бројот на нивните вработени кои имаат знаење и вештини во одредени области, што би било исто така важно за процесот на ВНИУ. Најмногу вработени (330) се изјасниле дека имаат знаење во областа на проценка на квалификациите, по што следи советување (271), поврзувајќи ги искуствата со стандардите и квалификациите за занимања (231) и идентификување на вештините и компетенциите на поединецот (222). Околу истиот број вработени се изјасниле дека имаат искуство во областа на внатрешно обезбедување квалитет (199) и развој на портфолио на вештини (198). Најмалку вработени се со познавања и квалификувани во областа на собирање и ревизија на документи (174), советување за кариера (167) и сертификација на квалификации (146). Како што може да се види од овие броеви, поточно, во насока на ВНИУ, има помалку вработени кои имаат знаење во тие области.

	Број на засегнати страни	Број на вработени, сите засегнати страни
Советување	32	271
Професионално советување	31	167
Идентификација на вештини и компетенции на поединецот	32	222
Поврзување на искуствата со професионалните стандарди и квалификациите	30	231
Собирање и ревизија на документи	35	174
Развој на портфолио на вештини	28	198
Проценка на квалификации според одредени критериуми	28	330
Внатрешно обезбедување на квалитет	25	199
Сертификација на квалификации	25	146

Табела 3: Број на засегнатите страни кои имаат вработени со знаење и вештини во различни области релевантни за имплементација на процесот на ВНИУ и број на тие вработени

Околу 40% од анкетираниите засегнати страни (19 од 47) имаат вработени кои се сертифицирани обучувачи, и една компанија која има 60 внатрешни обучувачи, а другите имаат меѓу еден и шест обучувачи (табела подолу).

Околу половина од испитаниците изјавиле дека имаат капацитети во областа на инфраструктурата потребна за оценување на квалификациите, капацитетите за сертификација на квалификации во нивната област на работа, како и интерни експерти за проценка на квалификациите. Натаму, скоро сите (27) од испитаниците кои имаат капацитет да обезбедат сертификација на квалификации (29), изјавиле дека **сакаат да бидат вклучени** во процесот на ВНИУ, што е повеќе од половина од сите испитаници, односно 18 изјавиле дека тие ги немаат потребните капацитети (табела подолу).

Исто така, кога станува збор за инфраструктурата потребна за давање практични тестови за проценка на квалификациите, околу половина од испитаниците (25 од 47) изјавиле дека ја поседуваат потребната инфраструктура во нивната област на работа и сите, освен еден (24) се подготвени да ја користат во рамките на процесот на ВНИУ.

Мнозинството (31 од 47) изјавиле дека имаат внатрешни експерти кои би можеле да учествуваат во оценувањето на квалификациите во одредена област, а 28 од нив сакаат да бидат вклучени во процесот на сертификација.

Речиси 70% (32 од 47) од испитаниците изјавиле дека даваат услуга за лицата кои бараат работа. Ова значи дека откако овие организации ќе бидат дел од процесот на ВНИУ, тие ќе можат дополнително да ја поддржат оваа група луѓе и да им помогнат да ги подобрат своите шанси на пазарот на труд.

Конечно, беше прашано на колку од засегнатите страни им е потребна обука во областите кои се суштински за процесот на ВНИУ и јасно е дека мнозинството анкетирани засегнати страни имаат потреба од обука во сите наведени области. Само неколку (под 25%) изјавиле дека поседуваат доволно знаење. беше препорачано да се соберат дополнителни информации за

време на работилниците и интервјуата со цел да се идентификуваат специфичните недостатоци во компетентноста и да се дадат препораки за тоа како да се развијат капацитети со цел да се обезбеди правилна имплементација на процесот на ВНИУ во Македонија.

Потреба за обука во...	Да	Не, имаме доволно знаење во оваа област	Не, тоа не е релевантно за нас
Неформално и информално образование	39	6	2
Процедура за валидација	33	4	10
Професионално советување	37	6	4
Резултати од учењето	31	9	7
Професионални стандарди	36	4	7
Процедури за проценка	31	9	7
Методи и алатки за проценка	33	9	5
Обезбедување на квалитет	38	6	3

Табела 4: Потребите за обука во различни области релевантни за процесот на ВНИУ

2.3.3. Резултатите од фокусните групи и интервјуа

Резултатите од фокус групите во голема мера ги потврдија претходните истражувачки наоди.

Резултатите од интервјуата и он-лајн анкетата значително се разликуваат кога станува збор за привлечноста на различните фази на ВНИУ за засегнатите страни. Иако резултатите од истражувањето би можеле да доведат до заклучок дека фазите 1 и 2 се најатрактивни за засегнатите страни, подлабоката анализа на фокус-групите и интервјуата покажа поинаков резултат: Бидејќи овие две фази не се гледаат од засегнатите страни како оние што доведуваат до можно генерирање на приходи преку фази 3 и 4, тие не се толку атрактивни за засегнатите страни како последните две фази.

Фокусни групи

Генерално, општините кои што учествуваа во фокусните групи ги потврдија резултатите на општините добиени од анкетата. Тие го изразија својот интерес да учествуваат во процесот на ВНИУ. Заднината на нивниот интерес е да се поддржи вработувањето и вработливоста на граѓаните кои припаѓаат на нивната општина.

Сите општини изјавија дека би можеле да бидат вклучени во фазата 1 (идентификација), бидејќи дел од нивниот персонал веќе е вклучен во еден вид информирање или консултантски процес за граѓаните. Предуслов за активно вклучување во процесот на ВНИУ е нивните вработени да бидат обучени за оваа задача. Индивидуалните разлики меѓу општините не беа идентификувани.

Резултатите од фокусните групи ги потврдија и резултатите за целните групи на **провајдери на образование**. Меѓутоа, сите учесници дојдоа од главниот град Скопје, така што примерокот не е репрезентативен за да ги потврди резултатите за други географски области.

Провајдерите на образование се група на засегнати страни во Македонија кои ќе бидат најмногу вклучени и активни во оперативната страна на ВНИУ. Особено оние провајдери кои имаат

претходно искуство со квалификација, дополнителна квалификација и преквалификација на работната сила се гледаат себеси како способни и заинтересирани да бидат вклучени во процесот на ВНИУ. Работничките универзитети можат да бидат главни носители на голем дел од идниот процес на ВНИУ. Тие се институции со долгогодишна традиција, дефинирани процеси и договори за соработка кои ја поседуваат потребната опрема.

Исто така, **училиштата за стручно образование и обука** со слични искуства покажаа капацитет, знаење и желба да станат активен дел од процесот на ВНИУ. Предуслов за ова би бил да се овозможи соодветно плаќање на наставниот кадар за да се вклучат во документацијата и проценката. Ова во моментов не е можно поради законската регулатива која ја ограничува доплатата до нивните плати со максимум 10% од вкупната плата. Наставниците се овозможени и искусни да станат дел од овие фази, а некои од нив имаат долгогодишно искуство во дефинирање на резултатите од учењето и професионалните стандарди како основа за процесот на валидација.

Последната фокусна група (**Бизнис асоцијации, компании, невладини организации**), исто така, ги потврди резултатите од он-лајн анкетата. Групата е заинтересирана и има капацитети да биде вклучена во процесот на ВНИУ.

Особено **Занаетчиската комора** ги поседува надлежностите, капацитетот и опремата потребна за процесот на валидација на 12 постоечки заверени занимања на мајстори - занаетчии и занаетчии - областите во кои Комората веќе нуди обука и сертификација.

Компанијата **Ореов Лад** може да се смета за претставник на други слични компании кои нудат програми за квалификација во одредена професионална област (готвач, келнер) и да бидат пример за јавно приватно партнерство во процесот на валидација за одредени занимања.

Фазата 2 (документација) се смета за најголем предизвик и бара специфична обука на персоналот. Компаниите како Ореов Лад не се соочуваат со недостиг на опрема за ВНИУ, а нивниот персонал вклучува потенцијални ВНИУ оценувачи, искусни во оценувањето на кандидатите кои ќе имаат потреба од многу ограничена обука за спецификите на процесот на ВНИУ. Откако професиите кои се цел на процесот на ВНИУ се јасни, може да се идентификуваат заинтересирани компании и да се анализираат деталите за нивните капацитети.

Националниот центар за развој на иновации и претприемничко учење е заинтересиран и има разбирање за процесот на ВНИУ. Сепак, неговата експертиза е релевантна само за квалификациските нивоа 4 и повисоки, што не е предмет на претстојните активности на ВНИУ во Македонија.

Под услов нивниот персонал да биде обучен, тие се подготвени да учествуваат во процесот на зголемување на свеста кај нивната целна група. Ако се обезбеди финансирање преку проекти, може да се интензивира вклученоста на Агенцијата со цел да се поттикне вработувањето на нејзината целна група.

Резултати од интервјуа

Досега беа спроведени две интервјуа со два централни државни актери во ВНИУ: Центарот за образование на возрасни и Националната агенција за вработување. Засегнатите страни се согласија со еден клучен заклучок: процесот на ВНИУ во Македонија е потребен и може да се

реализира, барем во првата фаза, преку насочени проекти наменети за сектори со специфични приоритетни вештини.

Следниве се главните наоди од интервјуата:

Интервју 1 - Центар за образование на возрасни

Центарот јасно се гледа себеси како сопственик и централен дел на процесот на ВНИУ, одговорен за сродните централни регистри. Центарот нема капацитет да учествува во процесот на проценка / сертификација.

Интервју 2 - Национална агенција за вработување

Агенцијата за вработување нема искуство или капацитети за обука и валидација. Сепак, Агенцијата е заинтересирана да учествува во одредени области од процесот на ВНИУ, особено во врска со дизајнот на програмите за обука, верификација и акредитација поврзани со професионалните стандарди и резултатите од учењето.

Доколку нивниот персонал е обучен, тие се подготвени да учествуваат во процесот на зголемување на свеста во нивната целна група. Ако се обезбеди финансирање преку проекти, може да се интензивира вклученоста на Агенцијата со цел да се поттикне вработувањето на нејзината целна група.

3. Клучни препораки

Главна цел на ова поглавје е да одговори на клучните прашања од оваа анализа презентирани во Воведот. Освен тоа, содржи и други препораки релевантни за операционализација на ВНИУ системот, кои првично не беа потребни, но кои беа содржани во резултатите од анализата.

Натаму, може да се забележи дека како додадена вредност на оваа анализа, таа значително придонесе за процесот на зголемување на свеста за причините, потребите и самиот процес на ВНИУ помеѓу бројните контактирани засегнати страни. Понатаму таа им овозможи на засегнатите страни - особено оние кои се вклучени во фокус-групите и интервјуата - да дискутираат за процесот и да стекнат или да ги споделат истите знаења за процесот на ВНИУ, како и да разговараат за нивниот став кон него.

За некои од учесниците ова беше прв пат да зборуваат или да зборуваат отворено за овој процес, за нивната потенцијална улога во него и за улогата на другите. Ова, секако, ќе придонесе за овие засегнати страни да станат и да бидат идните ВНИУ "застапници" во Македонија, поради високиот степен на постигната идентификација со процесот.

Многу ќе зависи од тековниот развој на соодветната законска рамка, развиените модели на финансирање и други видови мотивација или поттик за засегнатите страни кои ќе ги охрабрат да учествуваат во овој процес.

Резиме на клучните препораки е дадено подолу:

Врз основа на идентификуваните интереси и капацитети на засегнатите страни, се препорачува на самиот почеток на процесот, главно оние засегнати страни кои имаат искуство во обезбедување на обуки и оценување на кандидатите преку учество во понуди за натамошна квалификација или преквалификација да бидат вклучени во процесот на ВНИУ. Нивната позадина, знаење и капацитети ќе овозможат процесот на валидација да се изврши со потребниот квалитет. Потенцијалните празнини во нивните надлежности можат да се решат со кратки насочени обуки доколку е потребно (особено во фазата на документација, видете ја втората препорака).

Овие засегнати страни се: работничките универзитети, училиштата со искуство во образованието за возрасни (ОВ) и оценувањето, Занаетчиската комора на Скопје, Стопанска комора на Македонија (Стопанска Комора на Македонија).

Од самиот почеток, доволно финансирање и внимание треба да се инвестира во најкритичните од сите фази, односно фаза 2 - документација. Особено оваа фаза ќе бара учесниците од засегнатите страни да бидат опремени со соодветни лични и професионални вештини за мотивирање и поддршка на кандидатите за документирање на нивните знаења, вештини и искуство. Ова е особено важно поради фактот што главната целна група од процесот на ВНИУ во голема мера е ранливата популација со ниско ниво на образование, а со тоа постои висок ризик дека многумина нема да успеат да соберат какви било докази доколку не се соодветно поддржани.

Следејќи ги добрите искуства од пилот проектот *Изгради вештини* (Build Up Skills - www.buildupskills.mk), идните иницијативи на ВНИУ треба да бидат усогласени со секторите на вештини на македонски јазик и да ги следат националните, регионалните или меѓународните

проекти. Ова, исто така, ќе придонесе за пилотирање и тестирање на моделот на ВНИУ и градење на доверба во системот на ВНИУ меѓу вклучените засегнати страни - особено важни меѓу приватниот сектор. Истовремено, пристапот базиран врз проекти ќе овозможи доволно финансирање на процесот во секторите за вештини релевантни за вработување на целната група.

Со оглед на тоа, анализата покажа дека врз основа на капацитетите и интересите на засегнатите страни, за Македонија би биле остварливи три модели, при што секој од нив има свои предности и недостатоци, како што е опишано подолу:

Модел 1 – “1 ПОКРИВНО РЕШЕНИЕ”: Сите четири валидациски чекори се нудат од една институција

- Предноста на овој модел е тоа што трошоците за процесот на ВНИУ кои произлегуваат од институцијата едноставно се покриваат со надоместокот на сертификатот издаден на крајот на процесот. Натаму, надлежностите и капацитетите се врзани за една институција, што е лесно разбирливо за сите потенцијални кандидати. Ова, исто така, ќе ги мотивира институциите да инвестираат во овие и поврзани капацитети за нивно вклучување во процесот на ВНИУ.
- Овој модел има неколку значителни недостатоци: Од финансиска страна, веројатно сите кандидати вклучени во фазата 1 и / или 2 нема да поминат низ процесот до самиот крај, односно прашањето за сертификатот. Со систем за плаќање базиран врз сертификати, ова ќе ги остави институционалните трошоци непокриени во случај кога кандидатите ќе го “напуштат” процесот (за споредба види модели 2 и 3).
- Друг недостаток е поврзан со транспарентноста на процесот (консултациите, документацијата како и оценувањето и сертифицирањето од една страна може да доведат до недостиг на транспарентност во процесот) и фактот дека кандидатите ќе бидат оневозможени во нивното право да изберат каде би сакале да го спроведат процесот на ВНИУ по првичното советување.

Модел 2 – “РЕШЕНИЕ ВО 2 ЧЕКОРА”: Идентификација (фаза 1) е понудена од една институција, останатите три фази од втора институција

- Предноста на овој модел е што иницијалната ВНИУ фаза - најнеизвесната и најнесигурната фаза (дали кандидатот ќе продолжи кон натамошните фази) би можела да биде преземена од страна на (најверојатно) главно јавни институции во рамките на нивните назначени мандати. Притоа, општините и локалните канцеларии на Бирото за вработување, но, исто така, и невладините организации активни во соодветната област, ќе бидат одговорни за основната свест која ќе се зголеми меѓу целната група, користејќи ги постојните инструменти, обезбедувајќи општи информации за можностите за валидација на потенцијалните кандидати, и целокупното советување. Во овој случај, по првичното советување, кандидатот може да ја избере институцијата која ќе го поддржи со документација и ќе биде одговорна за процесот на проценка и сертификација. Овој модел, на тој начин, ќе обезбеди подобра транспарентност во споредба со моделот 1 со истовремено поедноставување на финансиската изводливост на системот.

Модел 3 – “РЕШЕНИЕ ВО 3 ЧЕКОРИ”: Фазите 1 и 2 се покриени од две различни институции, фазите 3 и 4 се покриени од трета институција

- Предностите на овој модел се: транспарентност која обезбедува независност на различ-

ните фази и, исто така, гарантира дека трошоците можат да бидат покриени и за институциите кои не издаваат сертификати.

- Недостаток на овој процес може да биде комплексноста на оваа поставка за кандидатот, а исто така и сложеноста на моделот на финансирање во кој би биле вклучени многу инволвирани институции.

4. Заклучоци

Накратко, може да се заклучи дека Република Македонија има капацитети за ВНИУ за да ги покрие сите фази на процесот. Клучно прашање кое, исто така, треба да се реши се правните и стратешките документи е и ќе остане прашањето за финансирање на вклученоста на засегнатите страни во процесот на ВНИУ.

Затоа, државните инвестиции и поддршка се пожелни, особено во фазите 1 (идентификација) и 2 (документација), за да се овозможи ефикасен почеток на овој процес. Се препорачува особено на почетокот на процесот на ВНИУ и следејќи ги поврзаните меѓународни примери, македонската влада да ги насочи интернационалните ВНИУ проекти кон воспоставување и иницирање на ВНИУ во дефинирани и потребни сектори на вештини.

Што се однесува до интересот и капацитетот на различните групи на засегнати страни да учествуваат во фази на процесот на ВНИУ, може да се заклучи дека:

- Фаза 1 (идентификација) и до одреден степен, исто така Фаза 2 (документација) може да бидат покриени главно од државни институции и невладини организации / проекти кои го поддржуваат вработувањето на граѓаните кое веќе е во нивните регуларни активности (како Бирото за вработување, проекти). Иако многумина се заинтересирани, фазата на документација се очекува да биде најкритична поради недостаток на знаење на засегнатите страни во полето на исходите од учењето и професионалните стандарди.
- Фазите 3 (проценка) и 4 (сертификација) ќе бидат помалку предизвикувачки веднаш штом ќе се воспостават правните рамки и цените на услугите. Особено едукаторите, но и компаниите имаат интерес и капацитети за учество. Притоа, провајдерите на образование или ја имаат потребната опрема што ја користат за своите редовни активности или договор со компанија за користење на оваа опрема. Засегнатите страни имаат човечки ресурси и компетенции за овие две фази, но може да имаат потреба од дополнителна обука за специфични цели на ВНИУ.
- Потребна е соодветна стратегија и финансиски ресурси: За успешна ВНИУ, ќе биде потребно управување од државните органи (како што е давање мандат на државните институции и насочување проекти за решавање на релевантни прашања) и инвестиции (преку државен буџет и проекти) за поддршка на првите две фази на ВНИУ, со фокус на фаза 2.
- Во наредните години, ВНИУ треба да се фокусира околу насочените и најбараните сектори на вештини и околу национални и меѓународни проекти, следејќи ги релевантните примери од други земји.

Литература

- ЦОВ, М. а. (2016). *Мапа за сироведување на систем за валидација на неформалното и информалното учење во ПЈРМ. Скопје: МОН, ЦОВ.*
- Беширевиќ, Нина (2017) “Решенија за ВНИУ во ЕУ и Препораки за Македонија”
- CEDEFOP. (2012). Препораки од Советот од 20 Декември 2012 за Валидација на Неформалното и Информалното Учење (2012/C 398/01).
- CEDEFOP. (2015). Европски упатства за валидација на неформалното и информалното учење. Луксембург: CEDEFOP, Канцеларија за Официјални Изданија на Европските Заедници.
- CEDEFOP. (2015). Европски упатства за валидација на неформалното и информалното учење . Солун: Европски Центар за Развој на Професионални Обуки.
- MoES, С. (2016). Мапа за Примена на Систем за Валидација на Неформалното и Информалното Учење во Поранешна Југословенска Република Македонија. Изработена во соработка со ЕФО. *Драфт верзија од 9.5.2016.*

Линкови

<http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/validation-non-formal-and-informal-learning/european-inventory/european-inventory-glossary>

http://www.etf.europa.eu/web.nsf/pages/EV_2018_Designing_a_legal_framework_for_Validation_of_non-formal_and_informal_learning_in_Macedonia?openDocument

<http://www.buildupskills.mk/>